

ใบความรู้ที่ ๑.๑ เรื่อง วัสดุ อุปกรณ์ ความปลอดภัยในงานผ้า การคัดแยกผ้าเหลือใช้

และการใช้อุปกรณ์งานผ้าเบื้องต้น

ความหมายและความสำคัญของผ้าเหลือใช้

ผ้าเหลือใช้ หมายถึง ผ้าหรือเศษผ้าที่เหลือจากกระบวนการผลิต การตัดเย็บเสื้อผ้า การแปรรูปสิ่งทอ หรือเสื้อผ้าที่ไม่ได้ใช้งานแล้ว แต่ยังคงมีสภาพดีและสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก ผ้าเหลือใช้มีหลายขนาด ตั้งแต่เศษผ้าชิ้นเล็กไปจนถึงผ้าผืนใหญ่ ซึ่งสามารถนำมาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้หลากหลาย เช่น กระเป๋าผ้า พวงกุญแจ ของตกแต่งบ้าน หรือของใช้ในชีวิตประจำวัน

ในปัจจุบัน อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดขยะจำนวนมาก หากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การนำผ้าเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่จึงเป็นแนวทางที่ช่วยลดปริมาณขยะ ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ลดต้นทุนการผลิต และช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือใช้ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่มุ่งใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสนับสนุนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

สำหรับผู้เรียนด้านแฟชั่นและสิ่งทอ การเรียนรู้การคัดแยกและเลือกใช้ผ้าเหลือใช้ที่เหมาะสม ถือเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญ เพราะจะช่วยให้สามารถออกแบบและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้อย่างคุ้มค่า ลดต้นทุน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชิ้นงานได้

ประเภทของผ้าเหลือใช้

ผ้าเหลือใช้สามารถแบ่งออกเป็นหลายประเภทตามชนิดของเส้นใย ซึ่งแต่ละประเภทมีคุณสมบัติแตกต่างกัน การรู้จักคุณสมบัติของผ้าจะช่วยให้สามารถเลือกใช้ได้เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ที่ต้องการผลิต

ผ้าฝ้าย (Cotton) เป็นผ้าที่ผลิตจากเส้นใยธรรมชาติ มีความนุ่ม ระบายอากาศได้ดี ซึ่บซับความชื้นได้ดี และเย็บง่าย จึงเหมาะสำหรับการทำกระเป๋าผ้า ผ้าเช็ดมือ ผ้ากันเปื้อน หรือของใช้ภายในบ้าน

ผ้าโพลีเอสเตอร์ (Polyester) เป็นเส้นใยสังเคราะห์ที่มีความแข็งแรง ไม่ยับง่าย และแห้งเร็ว เหมาะสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ต้องการความทนทาน เช่น กระเป๋า ถุงผ้า หรือของใส่อุปกรณ์

ผ้ายีนส์ (Denim) มีเนื้อผ้าหนา แข็งแรง และทนต่อการใช้งาน เหมาะสำหรับผลิตกระเป๋า ของใส่อุปกรณ์ หรือของใช้ที่ต้องรับน้ำหนักมาก

ผ้าไหม (Silk) เป็นผ้าเส้นใยธรรมชาติที่มีความเงางามและมีมูลค่าสูง เหมาะสำหรับตกแต่งผลิตภัณฑ์หรือใช้เพิ่มความสวยงามให้กับชิ้นงาน

ผ้าลินิน (Linen) มีลักษณะเนื้อผ้าค่อนข้างแข็ง ระบายอากาศได้ดี ให้ความรู้สึกเป็นธรรมชาติ นิยมนำมาผลิตของตกแต่งบ้านและของใช้ที่ต้องการความเรียบหรู

ผ้ายืดและผ้าถัก มีความยืดหยุ่นสูง เหมาะสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ต้องการความนุ่มและยืดหยุ่น เช่น ตุ๊กตา ของเล่น หรือปลอกหมอน

หลักการตัดแยกผ้าเหลือใช้

การตัดแยกผ้าเหลือใช้เป็นขั้นตอนสำคัญก่อนนำไปออกแบบหรือผลิตชิ้นงาน เพื่อให้สามารถเลือกใช้วัสดุได้เหมาะสม ลดการสูญเสียวัสดุ และช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การตัดแยกสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การตัดแยกตามชนิดของเส้นใย เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าโพลีเอสเตอร์ หรือผ้าไหม การตัดแยกตามสี เพื่อให้สะดวกต่อการออกแบบและการจับคู่สี การตัดแยกตามความหนาของผ้า เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะการใช้งาน รวมถึงการตัดแยกตามขนาดของเศษผ้า ซึ่งจะช่วยวางแผนการใช้วัสดุได้อย่างคุ้มค่า

นอกจากนี้ ควรแยกผ้าตามคุณภาพ โดยผ้าที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์สามารถนำไปผลิตเป็นชิ้นงานได้ทันที ส่วนผ้าที่มีตำหนิอาจนำไปใช้ในชิ้นส่วนที่มองไม่เห็น หรือนำไปรีไซเคิลเป็นผลิตภัณฑ์อื่นต่อไป

การตรวจสอบคุณภาพผ้าเหลือใช้

ก่อนนำผ้าเหลือใช้มาใช้งาน ควรตรวจสอบคุณภาพของผ้าอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ชิ้นงานที่มีคุณภาพและมีอายุการใช้งานยาวนาน การตรวจสอบประกอบด้วย การพิจารณาความสะอาดของผ้า ตรวจสอบรอยขาด รอยเปื้อน สีตก ความแข็งแรงของเนื้อผ้า และความยืดหยุ่นของผ้า หากพบว่าผ้าสกปรก ควรซักและรีดให้เรียบร้อยก่อนนำมาใช้งาน ส่วนผ้าที่ชำรุดมากควรนำไปรีไซเคิลแทนการนำมาผลิตเป็นสินค้า

การนำผ้าเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์

การนำผ้าเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุที่อาจถูกทิ้งให้กลายเป็นของเสีย โดยสามารถนำกลับมาใช้ได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การนำกลับมาใช้ซ้ำ (Reuse) การดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ (Upcycling) และการนำไปรีไซเคิลเป็นเส้นใยหรือวัสดุใหม่ (Recycling)

ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างจากผ้าเหลือใช้ ได้แก่ กระเป๋าผ้า กระเป๋าใส่เหรียญ พวงกุญแจ ที่รองแก้ว ที่รองจาน ปลอกหมอน ตุ๊กตา ของตกแต่งบ้าน และของที่ระลึก ซึ่งนอกจากจะช่วยลดขยะแล้ว ยังสามารถสร้างรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้อีกด้วย

การจัดเก็บผ้าเหลือใช้

การจัดเก็บผ้าเหลือใช้อย่างถูกวิธีช่วยรักษาคุณภาพของผ้าและทำให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างสะดวก ควรพับผ้าให้เรียบร้อย แยกตามชนิด สี หรือขนาด พร้อมติดป้ายกำกับเพื่อความสะดวกในการค้นหา จัดเก็บในภาชนะที่สะอาดและแห้ง หลีกเลี่ยงความชื้น แสงแดด และแมลงที่อาจทำให้ผ้าเสื่อมสภาพ การจัดเก็บอย่างเป็นระบบยังช่วยลดเวลาการค้นหาวสดุและทำให้พื้นที่ปฏิบัติงานเป็นระเบียบอีกด้วย

การใช้อุปกรณ์งานผ้าเบื้องต้น

การตัดเย็บและการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากผ้าให้มีคุณภาพ จำเป็นต้องอาศัยทั้งความรู้ ทักษะ และการเลือกใช้ อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับลักษณะงาน อุปกรณ์งานผ้าแต่ละชนิดได้รับการออกแบบให้มีหน้าที่เฉพาะ หากผู้ปฏิบัติงาน เลือกใช้อุปกรณ์ได้อย่างถูกต้อง จะช่วยให้การทำงานมีความสะดวก รวดเร็ว มีความแม่นยำ และลดการสูญเสียของ วัสดุ นอกจากนี้ยังช่วยป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานได้อีกด้วย

ผู้เรียนด้านแฟชั่นและสิ่งทอควรศึกษาลักษณะ หน้าที่ วิธีใช้ และการดูแลรักษาอุปกรณ์แต่ละชนิด เพื่อให้สามารถ นำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างชิ้นงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย

อุปกรณ์สำหรับการวัด

การวัดเป็นขั้นตอนแรกของการตัดเย็บ หากการวัดถูกต้อง จะช่วยให้การสร้างแบบ การตัดผ้า และการประกอบ ชิ้นงานมีความแม่นยำ อุปกรณ์ที่ใช้ในการวัดที่สำคัญ ได้แก่ **สายวัด** และ **ไม้บรรทัดสร้างแบบ**

สายวัดเป็นอุปกรณ์ที่ผลิตจากวัสดุอ่อนตัว สามารถโค้งงอได้ จึงเหมาะสำหรับวัดสัดส่วนร่างกาย วัดความยาว ความกว้าง และขนาดของผ้า โดยมีหน่วยวัดทั้งเซนติเมตรและนิ้ว ในการใช้งานควรเริ่มวัดจากตำแหน่งเลขศูนย์ทุก ครั้ง ไม่ดึงสายวัดจนตึงเกินไป และควรวัดซ้ำอย่างน้อย ๒ ครั้งเพื่อความถูกต้อง

ไม้บรรทัดสร้างแบบเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับเขียนเส้นตรง เส้นโค้ง และสร้างแบบตัดเย็บเสื้อผ้า มีหลายรูปแบบ เช่น ไม้บรรทัดตรง ไม้โค้งสะโพก และไม้โค้งวงแขน การเลือกใช้ไม้บรรทัดให้เหมาะสมจะช่วยให้การสร้างแพทเทิร์นมี ความแม่นยำ และได้สัดส่วนตามหลักการออกแบบเสื้อผ้า

อุปกรณ์สำหรับทำเครื่องหมายบนผ้า

ก่อนการตัดเย็บ จำเป็นต้องกำหนดตำแหน่งของแนวตัด แนวเย็บ จุดประกอบ และตำแหน่งรายละเอียดต่าง ๆ บน ผืนผ้า เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน อุปกรณ์ที่นิยมใช้ ได้แก่ **ชอล์กเขียนผ้า** และ **ปากกาเขียนผ้า**

ชอล์กเขียนผ้าใช้สำหรับวาดเส้นหรือทำเครื่องหมายบนผ้า สามารถลบออกได้หลังจากเย็บเสร็จ ควรเลือกสีของ ชอล์กให้ตัดกับสีผ้าเพื่อให้มองเห็นได้ชัด และควรทดลองลบก่อนใช้งานกับผ้าบางชนิดเพื่อป้องกันการเกิดคราบ

ปากกาเขียนผ้ามีทั้งชนิดที่ลบด้วยน้ำและชนิดที่ลบด้วยความร้อน เหมาะสำหรับงานที่ต้องการความละเอียด เช่น งานปัก งานควิลท์ หรืองานที่มีลวดลายซับซ้อน ผู้ใช้งานควรศึกษาคุณสมบัติของปากกาแต่ละชนิดก่อนเลือกใช้ เพื่อให้เหมาะสมกับประเภทของผ้า

อุปกรณ์สำหรับการตัดผ้า

การตัดผ้าเป็นขั้นตอนสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพของชิ้นงาน หากตัดผิดพลาดจะไม่สามารถแก้ไขได้ง่าย ดังนั้นจึงควร เลือกใช้อุปกรณ์ที่มีความคมและเหมาะสมกับชนิดของวัสดุ

กรรไกรตัดผ้า เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับตัดผ้าโดยเฉพาะ มีใบมีดยาวและคม สามารถตัดผ้าได้เรียบและต่อเนื่อง ไม่ควรนำไปตัดกระดาษ พลาสติก หรือวัสดุอื่น เพราะจะทำให้ใบมีดทื่อและส่งผลต่อคุณภาพของการตัดผ้า ในการใช้งานควรวางผ้าบนโต๊ะเรียบ จับกรรไกรให้มั่นคง และตัดต่อเนื่องไปตามแนวเส้นที่กำหนด

กรรไกรตัดด้าย มีขนาดเล็ก ใช้สำหรับตัดปลายด้ายและเก็บรายละเอียดของชิ้นงานหลังการเย็บ ช่วยให้ชิ้นงานมีความเรียบร้อยและสวยงาม ควรใช้เฉพาะงานตัดด้าย ไม่ควรนำไปตัดผ้าหนาเพราะอาจทำให้ใบมีดเสียหาย

สำหรับงานที่ต้องการความแม่นยำสูง เช่น งานควิลท์หรืองานแพตช์เวิร์ก นิยมใช้ **โรตารีคัตเตอร์ (Rotary Cutter)** ซึ่งเป็นใบมีดทรงกลมที่สามารถตัดผ้าได้หลายชั้น แต่ต้องใช้ร่วมกับแผ่นรองตัดเพื่อความปลอดภัยและป้องกันความเสียหายของพื้นโต๊ะ

อุปกรณ์สำหรับการเย็บ

การเย็บเป็นขั้นตอนที่ทำให้ชิ้นส่วนของผ้าประกอบเข้าด้วยกัน อุปกรณ์สำหรับการเย็บที่สำคัญ ได้แก่ **เข็มเย็บมือ** **เข็มหมุด** **หมอนปักเข็ม** และ **ด้ายเย็บผ้า**

เข็มเย็บมือมีหลายขนาด ผู้ปฏิบัติงานควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความหนาของเนื้อผ้า โดยผ้าบางควรใช้เข็มขนาดเล็ก ส่วนผ้าหนาใช้เข็มขนาดใหญ่ เพื่อให้สามารถเย็บได้สะดวกและไม่ทำให้ผ้าเสียหาย

เข็มหมุดใช้สำหรับยึดผ้าหลายชั้นให้อยู่ในตำแหน่งที่ถูกต้องก่อนการเย็บ ช่วยป้องกันผ้าเลื่อนและทำให้ตะเข็บมีความตรง ควรปักเข็มหมุดในแนวตั้งฉากกับแนวเย็บ และถอดออกก่อนเข็มจักรเย็บถึงทุกครั้ง เพื่อป้องกันการหักของเข็มจักรและลดความเสียหายของเครื่องจักร

หมอนปักเข็มเป็นอุปกรณ์สำหรับเก็บเข็มเย็บมือและเข็มหมุด ช่วยป้องกันการสูญหาย ลดความเสี่ยงจากการถูกเข็มตำ และทำให้พื้นที่ปฏิบัติงานมีความเป็นระเบียบ

ด้ายเย็บผ้ามีหลายชนิด เช่น ด้ายฝ้าย ด้ายโพลีเอสเตอร์ และด้ายไนลอน การเลือกด้ายควรคำนึงถึงความแข็งแรง สี และความเหมาะสมกับชนิดของผ้า เพื่อให้ตะเข็บมีความคงทนและสวยงาม

อุปกรณ์สำหรับการรีดและตกแต่งชิ้นงาน

การรีดเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าการตัดและการเย็บ เพราะช่วยให้ผ้าเรียบ ทำให้การตัดมีความแม่นยำ และช่วยให้ตะเข็บเรียบสวยหลังการเย็บ

เตารีด ใช้สำหรับรีดผ้าก่อนการตัด รีดเปิดตะเข็บระหว่างการเย็บ และรีดตกแต่งชิ้นงานหลังจากเย็บเสร็จ การเลือกอุณหภูมิของเตารีดควรให้เหมาะสมกับชนิดของผ้า เช่น ผ้าไหมควรใช้อุณหภูมิต่ำ ผ้าโพลีเอสเตอร์ใช้อุณหภูมิปานกลาง ส่วนผ้าฝ้ายและผ้าลินินสามารถใช้อุณหภูมิสูงได้ หากใช้อุณหภูมิไม่เหมาะสมอาจทำให้ผ้าไหม้ หดตัว หรือเกิดความเสียหายได้

โต๊ะรีดผ้าหรือแผ่นรองรีดเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยรองรับชิ้นงาน ทำให้การรีดสะดวกและได้พื้นผิวที่เรียบสม่ำเสมอ ผู้ปฏิบัติงานควรเลือกใช้โต๊ะรีดที่มีความมั่นคงและมีขนาดเหมาะสมกับลักษณะของชิ้นงาน

หลักการเลือกใช้อุปกรณ์งานผ้า

การเลือกใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับชนิดของผ้าและลักษณะของงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ ผู้ปฏิบัติงานควรตรวจสอบสภาพของอุปกรณ์ก่อนใช้งานทุกครั้ง เลือกใช้อุปกรณ์ให้ตรงกับหน้าที่ และใช้งานตามวิธีที่ถูกต้อง ไม่ดัดแปลงการใช้งานหรือใช้เครื่องมือผิดประเภท เพราะอาจทำให้วัสดุเสียหาย อุปกรณ์ชำรุด หรือเกิดอุบัติเหตุได้

นอกจากนี้ หลังจากใช้งานเสร็จควรทำความสะอาดอุปกรณ์ทุกชนิด เช็ดให้แห้ง จัดเก็บเป็นหมวดหมู่ และเก็บไว้ในที่ปลอดภัย เพื่อยืดอายุการใช้งานและให้พร้อมสำหรับการใช้งานในครั้งต่อไป